

istočne Europe (prije svega o Turcima i Srbima) koji se pojavljuju u udžbenicima povijesti za osnovnu školu. Kao najčešći stereotip Agičić izdvaja onaj prema kojemu su Turci oduvijek, u hrvatskim udžbenicima povijesti, prikazivani kao neprijatelji i osvajači, dok su Srbi bili jedno vrijeme "bratski" i jedan od "naših" naroda, a danas su, kaže autor, pomalo "zaboravljeni."

U rubrici *Problemi historiografije* (str. 219-244) samo je jedan članak, i to Natalije Rumjenjak "Socijalna povijest u trostrukoj perspektivi: *International Review of Social History, Geschichte und Gesellschaft, Archiv für Sozialgeschichte*." Autorica daje iscrpan prikaz tih triju inozemnih povijesnih časopisa važnih za socijalnu historiju te, u prilogu, abecedni popis povijesnih časopisa na engleskom, njemačkom, francuskom i talijanskom jeziku u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu za razdoblje 1996.-1997.

U rubrici *Građa* (str. 247-276) Tomislav Markus u prilogu pod naslovom "Hrvatske oblasti u vrijeme političkog pokreta 1848. godine. *Odabrani dokumenti*" donosi petnaest dokumenata vezanih za pojedine županijske i gradske oblasti, narodne skupštine građana iz Banske Hrvatske u razdoblju od proljeća do kraja 1848.

U rubrici *Obljetnice* (str. 279-292) Damir Agičić daje "Životopis i bibliografiju radova Mire Kolar-Dimitrijević" u povodu 65. obljetnice života te zaslužne i iznimno produktivne hrvatske povjesničarke.

Slijede uobičajene rubrike *Recenzije i prikazi knjiga, časopisa i zbornika* (str. 295-335), te *In memoriam* preminulom umirovljenom profesoru bizantske povijesti na Odelenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu Božidaru Ferjančiću (1929.-1998.). Autor teksta je Ivo Goldstein.

Ivica Šute

Historijski zbornik, godina LI, Zagreb 1998.

Ovaj broj časopisa *Historijski zbornik* tematski je podijeljen na dva dijela. I dok prvi dio sadrži uobičajene i karakteristične rubrike (*Članci i rasprave, Građa, Ocjene i prikazi, Bilješke*), drugi, ponajveći dio, posvećen je referatima sa znanstveno-stručnog skupa *Hrvatska u 1848.-1849. godini*. No, pođimo redom.

U prvom se članku "Totius gentis metropolim" autor Ivica Prlender bavi najranijom dubrovačkom poviješću. Koristeći se povijesnim vrelima, ali i istraživačkim rezultatima arheologije, povijesti umjetnosti i filologije, autor pokazuje kako je nakon dvadesetih godina IX. st., slabošću carstva i emancipacijom Neretljana izdvojeni Dubrovnik pronašao modus vivendi s okolnim sklavinijama te se potvrdio najsnažnijim gradskim središtem južnojadranskog uzmorja.

O vrlo zanimljivim i do danas nedovoljno istraženim rumunjsko-hrvatskim vezama u sljedećem nas članku obavještava autorica Castilia Manea-Grgin. U članku pod naslo-

vom "Prilog poznavanju hrvatsko-rumunjskih veza u prvoj polovici 16. stoljeća" autorica daje sliku rumunjskih zemalja (geografija i gradovi, povijest, gospodarstvo, drugotnost), što su je svojim suvremenicima posredovali hrvatski pisci prve polovice 16. st. (F. Petančić, M. Bučinjelić, S. Brodarić i drugi). Zanimljivo je da niti jedno djelo ovih autora nije putopisnog karaktera i da se najobjektivnije i najkvalitetnije informacije mogu pronaći o geografiji i gospodarstvu rumunjskih zemalja dok su pri iznošenju činjenica iz onovremenog političkog života pristrani, u skladu sa svojim tadašnjim političkim opredjeljenjima.

Posljednji članak jest onaj Damira Agičića "Stjepan Radić i Česi do Prvog svjetskog rata". Svrstavajući ga u red najznačajnijih promicatelja hrvatsko-čeških veza s prijelaza iz 19. u 20. stoljeće, Agičić posebno naglašava Radićevu prisutnost u češkim novinama te češku recepciju njegovih prijedloga o preuređenju Monarhije. Na koncu, autor progovara i o Radićevu djelovanju na popularizaciji češkog jezika, povijesti i kulture u Hrvatskoj.

Kao što je rečeno na početku, poseban dio ovog broja HZ-a (str. 75-148) čine referati sa znanstveno-stručnog skupa *Hrvatska u 1848.-1849. godini* koji je, u organizaciji Društva za hrvatsku povjesnicu, održan 8. siječnja 1999. godine u velikoj dvorani Školske knjige u Zagrebu.

Nakon *Uvodne riječi* Franka Miroševića slijedi niz referata sudionika skupa, od kojih je prvi onaj Hodimira Sirotkovića "Najvažniji državnopravni akti Sabora 1848. godine". Analizirajući odluke sabora Trojedne kraljevine iz revolucionarne 1848. godine, autor naglašava da su načela postavljena u Jelačićevu izbornom redu za prvi Hrvatski građanski sabor, te sve državnopravne odluke Sabora 1848., otvorile Hrvatskoj na duži rok perspektivu demokratskog građanskog razvitka. Štoviše, zaključuje Sirotković, na načelima izbornog reda 1848. g. razvijali su se svi ostali hrvatski izborni zakoni do 1918. godine.

Sljedeći je članak onaj Petra Korunića "Struktura hrvatskog programa i društvene promjene za revolucije 1848./49.". Kroz strukturnu analizu hrvatskog nacionalnog programa Korunić ističe nacionalne osnovice na kojima se formira moderna nacija. Autor posebice naglašava kako je najvažnije pitanje hrvatskog nacionalnog pokreta bilo ostvarenje hrvatske homogene političke zajednice, tj. teritorijalno ujedinjenje svih hrvatskih pokrajina, organizacija samostalne i suverene hrvatske države, osnivanje nacionalnih organizacija, institucija i subzajednica i, konačno, utemeljenje svih unutarnjih sustava: političkog, društvenog, državnog, privrednog, kulturnog, obrazovnog itd.

Igor Gostl se u članku "Ban Jelačić u sojetlu zapisa Josipa Neustaedtera" osvrće na opsežno memoarsko djelo podmaršala i hrvatskog generala Josipa Neustaedtera *Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od godine 1848.*, ističući kako su Neustaedterovi zapisi najpotpunija i najsvestranija građa kojom je ovjekovječen ban Jelačić i njegovo doba te da spomenuto djelo spada u "zlatne stranice hrvatske memoaristike XIX. st. i u najviše dosege te književno-povijesne discipline u Hrvata." (str. 99).

“*Podravina u 1848. godini*” tema je članka Mire Kolar-Dimitrijević. U njemu autorica ukazuje na višeslojne probleme koje su tangirale Podravinu 1848. godine: probleme vojne i feudalne Hrvatske te probleme slobodnih gradova. Analizirajući područje Šeste varaždinsko-đurđevačke pukovnije, autorica navodi kako ona ne traži razvojačenje niti pripojenje civilnoj Hrvatskoj, no traži da krajišnici budu izjednačeni s civilnom Hrvatskom kod obrta i škole te posebice da trgovina i uprava budu u rukama domaćih ljudi kojima bi se podijelila carska zemlja tamo gdje je nemaju dovoljno. Zbivanja u Podravini 1848. autorica također prikazuje i kroz pjesme tamošnjeg pjesnika Ferde Rusana kroz čije se vojničke pjesme reflektira stvarnost onoga vremena, dok se Rusan time manifestira kao kroničar varaždinsko-križevačke pukovnije.

O Istri s Kvarnerskim otocima 1848./49. godine, kao i o pristupu hrvatske i talijanske historiografije tom razdoblju, piše Petar Strčić u članku “*Prilog proučavanju talijanske komponente u Istri 1848./49. godine.*” Strčić navodi kako je Istra s Kvarnerskim otocima 1848./49. god. činila Okrug koji je pripadao austrijskom dijelu Monarhije, s njemačkom upravom, ali stvarnom vladavinom uskog talijanaško-talijanskog sloja. Među potonjima se '48. javljaju odjeci revolucionarnih zbivanja s Apeninskog poluotoka, ali, naglašava autor, u isto vrijeme javlja se i većinski hrvatski puk u Okrugu sa svojom sve izraženijom hrvatskom nacionalnom i političkom sviješću. U tom kolopletu zbivanja, Ministarstvo unutrašnjih poslova odbija talijanaško-talijanski zahtjev za uvođenjem talijanskog jezika kao službenog u upravi i školi, iako, zaključuje autor, kontrarevolucija 1849. nije bitno naštetila tom istom sloju koji je uspio zadržati sve uzde vlasti u svojim rukama.

U članku “*Grobnička buna 1848. godine*” Bosiljka Janjatović ukazuje na specifičnost i, samim tim, na zanimljivost ove bune grobničkih sela u svibnju 1848. godine. Autorica navodi da posebnost bune proizlazi ne samo iz geografskog položaja Grobnišćine, tj. blizine grada Rijeke, nego i iz sukoba interesa između mađaronskih i protalijanskih vladajućih struktura u tom gradu i novoustrojene Zagrebačke županije u kojoj je te godine izbornu pobjedu iznijela Narodna stranka. Svi ti sukobljeni i isprepleteni interesi neposredno su se odrazili kako u tijeku same bune tako i u ocjenama iste koja je skršena brzim suđenjem organizatorima bune pod predsjedanjem podžupana Zagrebačke županije Josipa pl. Bunjevca.

Kao posljednji članak posvećen tematici revolucionarne 1848. godine jest onaj Franka Miroševića “*Godina 1848.-1849. u Hrvatskoj u našim udžbenicima od 1945. do danas*”. Osvrćući se u prvom dijelu na programatsku razradu, a u drugom na interpretaciju i objašnjavanje pojedinih povijesnih zbivanja, Mirošević zaključuje kako se u našim udžbenicima do 1990. godine previše prostora poklanjalo ratu s Mađarima i sudjelovanju bana Jelačića u pacifikaciji bečkih ustanika u listopadu 1848., s ciljem da se opravda Marxova i Engelsova teza o kontrarevolucionarnosti. S druge strane, u udžbenicima nakon 1990. u središte pozornosti postavlja se uloga bana Jelačića u otporu mađarskom hegemonizmu.

U dijelu časopisa posvećenom *Građi* (str. 149-162) nalazi se rad podužeg naslova Mire Kolar-Dimitrijević “*Tri dokumenta koji objašnjavaju zašto je poslije žigosanja krune u siječnju 1919. došlo i do njenog markiranja u prosincu iste godine – ili – Afera Hrvatske zemaljske banke d.d u Osijeku*”. Nadovezujući se na svoj prethodni rad o osječkoj *Hrvatskoj zemaljskoj banci d.d.*, autorica objavljuje u ovom radu tri dokumenta iz rukopisne ostavštine bankarskog stručnjaka Dušana Plavšića, iz kojih se može uočiti zašto se veći dio gospodarske elite sve više priklanjao beogradskom dvoru. Autorica navodi da se tu prije svega radilo o kombinaciji surađivanja i ucjenjivanja, što je na dugi rok dalo vrlo povolje rezultate, pa se većina privrednika u Hrvatskoj radije odlučila na suradnju nego na marginaliziranje i propast svoje egzistencije.

I na koncu, kako je to i običaj u svim brojevima *Historijskog zbornika*, slijede rubrike *Ocjene i prikazi* recentnih izdanja i *Bilješke*.

Ivica Šute

Cahiers de civilisation médiévale, X^e-XIIe siècles, [Zbornik srednovjekovne civilizacije, X.-XII. stoljeće], 41e année, Centre d'études supérieures de civilisation médiévale, Poitiers 1998., br. 161-164, 419 str., br. 164b, str. 109.

Cahiers de civilisation médiévale X^e-XIIe siècles je tromjesečni zbornik koji izdaje Centar za više studije srednjovjekovne civilizacije u Poitiers-u posvećen različitim vidovima srednjovjekovne civilizacije (vidi prikaz u broju 17., Zagreb 1999., str. 278-282). Zbornik se sastoji od 17 članaka te 76 prikaza. Kao poseban broj (br. 164b) objavljeni su još 45 prikaza i popis knjiga primljenih u knjižnici Centra.

Evolution de la notion de djihad à l'époque almoravide (1039-1147) (3-16) je rad Vincenta Lagardèrea. U muslimanskim dijelovima Andaluzije pod dinastijom Almoravida, pojam svetog rata (djihad) se mijenja između XI. i XII. stoljeća. Pomoću mnogih citata iz službenih dopisa predstavnika svjetovnih i vjerskih vlasti te djela pjesnika i vjerskih teoretičara, autor pokazuje kako se, zbog graničnog položaja Andaluzije prema kršćanskim zemljama te razmirica unutar samih muslimanskih zajednica, džihad mijenja od kolektivne obaveze koji obavlja jedan dio pučanstva (državne vlasti i njihove vojne postrojbe) za cijelu zajednicu do individualne obaveze svih vjernika, s obećanjem dolaska u raj svim poginulima (mučenicima), kako bi se sve zajednice andaluzijskog kraja sjedinile u borbi protiv krivovjernih muslimanskih sljedbi, mnogobožaca i kršćanskih španjolskih kraljevina.

De la «mauvaise humeur» du sénéchal Keu : Chrétien de Troyes, littérature et physiologie (17-34) je članak Jacquesa E. Merceron sa sveučilišta Indiana. Autor razmatra kako je opis zlobne i impulzivne naravi jednog od junaka iz književnog ciklusa o kralju Arturu kod